

POSTAVENÍ REGIONÁLNÍ KNIHOVNY

Halina Molinová

Veřejné knihovny hledají ve změněných společenských a ekonomických podmínkách své místo jak ve společnosti, tak v systému kultury a veřejných informačních služeb. Navzdor problémům legislativním, týkajících se územního uspořádání státu nebo neukončené polemiky nad potřebností či zbytností existence knihovnického zákona, hledají knihovny vlastní individuální východiska, tvoří projekty, modely, snaží se uchovat kontinuitu a dále zdokonalovat knihovnické a informační služby. Téměř před 2 lety jsem na semináři „Knihovny současnosti 1993“ informovala knihovnickou veřejnost o projektech, které byly zpracovány RKK a oba sledovaly záměr vytvoření systému pro zachování a rozvoj regionální funkce knihovny. Jeden ze dvou projektů byl ověřen v praxi, a proto bych vás ráda o jeho výsledcích informovala.

Cílem projektu bylo reagovat na transformaci sítě veřejných knihoven v průběhu 90. let tak, aby byl respektován způsob financování knihoven z veřejných rozpočtů a jiných zdrojů, aby bylo přihlédnuto k novému územně správnému uspořádání ČR, a aby bylo případná delimitace knihoven proběhla podle určitých regulí bez zbytečných komplikací a ztrát. Na straně druhé šlo o vytvoření podmínek pro dobrovolnou kooperaci knihoven a vytypování těch oblastí, které charakterem své činnosti víc pretendují k racionálnímu sdružování finančních prostředků a využívání kapacity a potenciálu odborníků v knihovnách vyššího řádu a tím předejít naprosté atomizaci knihoven, která vede k přerušení kontaktů s knihovnickým světem, klade vysoké finanční nároky na zabezpečení některých činností nebo v opačném případě neskýtá záruky progresivního vývoje a dosažení patřičné úrovně knihoven.

Tlak na jiné pojetí společenské funkce knihoven je v dnešní době značný. Pozitivně motivuje knihovny k tomu, aby dokázaly správně reagovat na potřeby společnosti a jim přizpůsobily pracovní postupy, moderní technologie a servis poskytovaných služeb.

Naše názory, které prezentujeme účastníkům konference jsou výsledkem potvrzených hypotéz, které byly v praxi ověřeny na malém vzorku knihoven působících v podmínkách karvinského regionu.

Prvním stupněm ověřování našich záměrů bylo jednání se starosty 13 obcí a měst. Všichni jednoznačně projevíli zájem o činnost svých knihoven,

byli ochotni v případě nutnosti převzít funkci zakladatele, avšak s ponecháním knihoven ve správě RKK plně souhlasili, neboť na základě předložených výsledků činnosti, způsobu organizace a řízení knihoven a dalších jasně stanovených strategických cílů včetně finančního zabezpečení uznali tento systém jako funkční, optimální a naprosto vyhovující. Jako členové okresního shromáždění OÚ korporativně podpořili schválení rozpočtu, jenž skýtá záruku solidního zabezpečení činnosti knihoven, které jsou ve správě RKK.

Druhou etapou byl průzkum zájmu o nabízené služby ze strany zástupců 12 obecních a městských knihoven (průzkum se netýkal ústřední karvinské knihovny). V dotazníkové formě měli možnost vyjádřit svůj názor na placené nebo neplacené služby zejména v těchto oblastech:

- odborného poradenství
- tvorby knihovnických fondů
- ekonomických a provozních záležitostí
- rozvoje informační činnosti

V oblasti odborného poradenství byl největší zájem orientován na poskytování informací týkajících se nových trendů v oboru, zabezpečení systému permanentního vzdělávání pracovníků a v rámci meziknihovní profesní komunikace o vybudování systému koordinace kulturních, vzdělávacích a osvětových akcí. Silně byl akceptován zájem o zachování distribučního střediska knihovnických a jiných pomůcek. Tyto služby požaduje i za úplaty téměř 90% dotazovaných knihoven. V oblasti tvorby knihovnických fondů byl zjištěn překvapivý výsledek. Zejména tolik diskutovaný způsob nákupu, zda ústředně nebo individuálně, hodnotí výsledky průzkumového šetření následovně: – o ústřední doplňování při osobní účasti knihovníka má zájem 75% knihoven vesměs obecního charakteru, které nemají přímý kontakt na knihkupce a vyhovuje jim nákup literatury s poměrně solidním rabatem získaným prostřednictvím ústřední knihovny. Samostatně by chtěly nakupovat 3 městské knihovny, z nichž 2 samy realizují prodej knih pro veřejnost. Dalším důvodem jsou časové a finanční ztráty spojené s účastí v nákupní komisi a přepravou knižních novinek. Obdobně se jeví oblast evidence a zpracování KF. Téměř 90% dotazovaných knihoven požaduje tuto službu bezplatně i za úplaty. Výrazně byl projevěn zájem (100% dotazovaných) o pravidelné zaslání základního souboru katalogizačních lístků. Pomoc při zabezpečení fyzické revize KF požaduje i za úplaty 60% knihoven. Další služby jako je využití autoproduzu nebo knihvazačské dílny jsou závislé na celkových vazbách knihoven s ústřední knihovnou. Větší využití deklarují ty knihovny, pro které by byly tyto služby poskytovány bezplatně, v opačném případě je pro ně výhodnější využívat lokálních zdrojů.

V oblasti ekonomické a provozní jsme nabízelí 7 okruhů:

- vedení účetnictví
- právní a daňové poradenství
- zásobování materiálem
- poradenství v oblasti BOZP, PO a CO
- údržbářské práce.

Z tohoto bloku je největší zájem o zásobování materiálem typu balicí fólie, samolepicí tištěné etikety, etikety s čárovým kódem, knihovnické tiskopisy. V obou případech, tj. bezplatně i za úplatu se pro vyslovilo 83,3% z dotazovaných knihoven.

Poradenství v oblasti BOZP, PO, CO požaduje 58,3% knihoven. Je zajímavé, že o tento servis projeví zájem větší městské a obecní knihovny, které mají šanci stát se samostatnými právními subjekty, a plně si uvědomují zodpovědnost a pracovní náročnost, která z vedení této agendy vyplývá. Zájem o vedení účetnictví byl minimální. Jen 50% knihoven jej požaduje pouze bezplatně. Jak dokládají výsledky průzkumu, knihovny si uvědomují notnou potřebu mít kvalitní servis právních a daňových informací. 75% z celku by je přivítalo jako neplacené zabezpečené ústřední knihovnou, 50% knihoven bude na ně reflektovat i za úplatu. U poslední zkoumané oblasti informačnické činnosti, která se neustále vyvíjí, byl potvrzen 100% zájem knihoven vstoupit do systému kooperace a účelné koordinace. Dosavadní zkušenosti zejména při zavádění automatizace do knihovnických procesů a agend jasně hovoří ve prospěch racionálního využití sdružených finančních prostředků, pracovního potenciálu úzce specializovaných odborníků zaměstnávaných ve „velkých“ knihovnách, v nichž se nachází dostatečný prostor k testování nově zaváděných prvků. Dotazované knihovny vyjádřily 100% zájem o údržbu uživatelského software, testování nových programových produktů, odborné konzultace a možnosti přístupu do informační sítě knihoven a informačních institucí.

Zájem o servis knihovnických a jiných služeb zkoumaný v prostředí knihoven působících ve správě RKK naznačil základní obrysy nadlokální či regionální funkce ústřední knihovny. Přesto, že ji ještě nedokážeme pregnantně definovat, víme, že existuje, a že je třeba se o ni při jakýchkoliv systémových změnách postarat. Zde se vzácně shodujeme s názory reprezentovanými MK ČR, které byly zveřejněny v odborném článku paní dr.E.Sedlákové pod názvem Transformace knihoven.

„Jednou možností je, že by stát na sebe převzal část legitimního nároku rozpočtů měst při spolufinancování regionální funkce knihoven až do ustavení přirozených územních celků. Než budou celky ustaveny, měl by stát najít cestu jak přispět. Buď tím, že vytvoří výhodné podmínky (legislativní, organizační) pro činnost všech, kteří tyto funkce zajišťují, nebo tím, že najde

způsob a zdroje, jak přímo na tyto činnosti přispívat i finančně. Snad by bylo možné najít cestu prostřednictvím rozpočtu okresních úřadů, kam by směřovala účelová dotace na financování regionálních funkcí delimitovaných knihoven. Podle mého názoru budou vyšší územní celky mít zájem na úrovni služeb poskytovaných svými knihovnami, a toto řešení by tedy pomohlo překlenout období do jejich ustavení. Druhou možností je pomoc státu (spíše participace) různým orgánům samosprávy, které projeví vůli zmíněné činnosti zajišťovat.“¹

Dlužno podotknout, že dle našeho kvalifikovaného odhadu je třeba pro zabezpečení nadlokální funkce knihovny počítat s částkou zhruba ve výši 10% z celkového objemu rozpočtu knihovny včetně posílení investic o cca půl milionu Kč na další vybavování knihoven výpočetní technikou a její nutnou obnovu. Budování regionálních knihovnických systémů, v nichž služby jsou naprosto delimitované avšak zpracovatelské činnosti a o odborné řízení je jednotné, pokládáme za jeden z možných optimálně fungujících modelů. Naše dosavadní i dlouhodobé zahraniční zkušenosti jsou toho dalším důkazem.

¹SEDLÁKOVÁ, Eva: Transformace knihoven. In: Národní knihovna, 6, 1995, č.3, s.98.